

AHMED PAŞA

(ö. 1160/1747)

Bağdat valisi.

Bağdat Valisi Eyüplü Hasan Paşa'nın oğludur. İstanbul'da doğdu. Şehrizor, Kerkük ve Basra beylerbeyliklerinde bulundu; 1719'da vezir oldu. 1724 yılı başlarında, İran seferi ile görevlendirilen babasının ölümü üzerine Bağdat valiliğine getirildi. Bu görevle birlikte şark seraskerliğine de üstlenen Ahmed Paşa 1724'te Hemedan'ı aldı. 1726'da Afgan Şahı Eşref ile yaptığı savaşta başarı elde edemediyse de ertesi yıl yaptığı antlaşma ile Hemedan, Tebriz, Revan ve Tiflis yöresini içine alan geniş bir bölgeyi Osmanlı topraklarına kattı. Safevî Hükümdarı Şah Tahmasb zamanında bu toprakların kaybedilmesi üzerine tekrar İran seferi ile görevlendirilen Ahmed Paşa Kirmanşah ve Erdelân'ı alarak 1731'de Hemedan'a girdi. 1732'de yapılan antlaşma ile ele geçirilen yerlerin bir kısmı muhafaza edildi, bazı şehir ve bölgeler ise İran'a bırakıldı. Fakat daha sonra yeniden anlaşmazlık çıktı ve Ahmed Paşa Bağdat'ı Nâdir Şah'a karşı savunmak zorunda kaldı. 1733 yılında uhdesine Basra valiliği de verilen Ahmed Paşa ertesi yıl Halep'e, sonra da Rakka'ya gönderildi. Bu sırada Köprülüzâde Abdullah Paşa'nın ölümü üzerine tekrar şark seraskerliğine getirildi ve Nâdir Şah'la bir mütareke yaptı.

1736 yılında getirildiği ikinci Bağdat valiliği sırasında daha çok İran meseleleriyle ve âsi aşiretleri yola getirmekle meşgul oldu. İran sınırındaki Baban sancağı hâkimi Selim'e karşı yaptığı başarılı bir seferden dönerken vefat etti;

Bağdat'ta İmâm-ı Âzam Türbesi civarında babasının yanına defnedildi. Ahmed Paşa toplam yirmi üç yıl Bağdat valiliği yapmış, daha sonra da bu eyalet onun kölelerinin vali tayin edilmesiyle idare edilmiş ve âdeti bir kölemen ocağı ortaya çıkmıştır. Kızı Âdile Hatun'un bu ocağın kurulmasında önemli rolü olmuş ve bu durum 1831 yılına kadar sürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *HH*, nr. 20896; BA, *MD*, nr. 134, s. 120, 131, 170; nr. 136, s. 66; nr. 138, s. 1; nr. 140, s. 254, 255; Râşid, *Târih*, IV, 57; Küçük Çelebizâde Âsım, *Târih*, İstanbul 1282, s. 429-439, 450-452, 513-524; Subhî, *Târih*, İstanbul 1198, vr. 39^a; Resül Hâvî Efendi, *Târih-i Devhatü'l-vüzerâ ve Zeyli Gülşen-i Hulefâ*, Bağdad 1246, vr. 9^a-62^b; Ayvansarayî, *Vefeyât-ı Selâtin*, s. 113; Vâsif, *Târih*, I, 171; Şem'dânizâde, *Mür'i't-tevârih* (Aktepe), I, s. 138; Sâbit, *Bağdad'da Kölemen Hükümetinin Teşekkülü ile İnkırâzına Dâir Risaledir*, İstanbul 1292; *Sicill-i Osmani*, I, 250; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 184 vd., 218-234, 438-439; M. Cavid Baysun, "Ahmed Paşa", *İA*, I, 199-200; a.mlf., "Ahmad Paşa", *EP*² (Fr.), I, 300.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

AHMED PAŞA, Bonneval

(bk. HUMBARACI AHMED PAŞA).

AHMED PAŞA, Bursalı

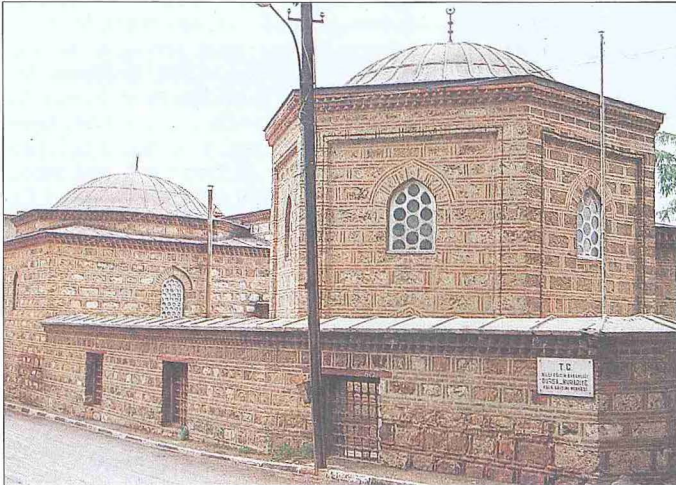
(ö. 902/1496-97)

Divan şairi.

II. Murad'ın kazaskerlerinden Veliyüddin Efendi'nin oğludur. Büyük bir ihtimalle Edirne'de dünyaya geldi. Bursalı olarak tanınması, hayatını Bursa'da geçirmesi ve orada ölmesi ile açıklanabi-

li. Tahsilini tamamladıktan sonra babasının da nüfuzu sayesinde müderris olarak Bursa Muradiye Medresesi'nde ilk vazifesine başladı, ardından da Molla Hüsrev'in yerine Edirne'ye tayin edildi (855/1451). Fâtihten Sultan Mehmed'in tahta geçmesinden sonra kısa sürede yükselerek önce kazasker, daha sonra da padişaha musâhib ve hoca oldu. Bunda, şiirlerinde padişahı methederek ondan gördüğü ilginin payı olduğu kadar bilhassa bir devlet adamı sıfatıyla gösterdiği başarıların da rolü vardır. Böylece pâyelerin en yükseğine ulaşarak vezirlik rütbesini elde etti. İstanbul'un fetih sırasında da Ahmed Paşa'yı yanından ayırmayan padişah, ondan askerin mânevîyatının yükseltilmesinde faydalandı. Sehî, onun çok müdekkik olmasından ve kılı kırk yarmasından dolayı orduda "sipahi müftüsü" olarak anıldığını kaydeder. Ancak Fâtihten Ahmed Paşa'ya olan kuvvetli teveccühü ve onu âdeti bir gölge gibi yanından ayırmaması pek çok kişinin kıskançlığına da sebep olmuştur. Böylece günün birinde talihi ters dönen Ahmed Paşa, bazı dedikodular üzerine padişahın gazabına uğradı ve tevkif edildi. Bu olayı diğer tezkirecilerden daha ayrıntılı bir şekilde anlatan Âşık Çelebi'ye göre, Fâtihten Ahmed Paşa'yı önce katletmek istemişse de sonra kapıcılar odasına hapsedirmekle yetinmiştir. Latîfi ise onun Yedikule'de hapsedildiğini yazmaktadır. Ahmed Paşa bu bâdireyi padişaha yazıp gönderdiği meşhur "kerem" redifli kasidesi ile atlatmış, fakat bu olaydan sonra saraydan uzaklaştırılmaktan kurtulamamıştır.

Önce Bursa'da Orhan ve Muradiye medreseleri mütevelliliğine tayin edilmiş, ayrıca günde 30 akçe de maaş bağlanmıştı. Bursa'daki debdebeli yaşayışını, sert ve cimri kişiliğini aksettiren ve etrafına devrin şairlerini topladığını bildiren bazı latifelere Lâmiî'nin başlayıp oğlunun tamamladığı *Letâifnâme*'de rastlanmaktadır. Fâtihten vefatına kadar Sultanönü, Tire ve Ankara'da sancak beyi olarak görev yapan Ahmed Paşa, II. Bayezid zamanında aynı görevle Bursa'ya tayin edildi. Ancak II. Bayezid, Ahmed Paşa'yı takdir etmesine rağmen nedense saraya çağırılmamış, o da eski günlerine bir daha kavuşamamanın acısını ömrü boyunca çekmiştir. Ahmed Paşa Bursa'da öldü; cenazesi Muradiye Medresesi yakınında yaptırdığı türbeye defnedildi.

Ahmed
Paşa
Türbesi-
Bursa

Başta *Şakâik Tercümesi* olmak üzere kaynakların çoğu Ahmed Paşa'nın hiç evlenmediğini kaydetmekle beraber, Âşık Çelebi bunun doğru olmadığını söyler. Âşık Çelebi, Ahmed Paşa'nın vârisi olan amcazadesi Nâzır Çelebi'nin, Fâtih Sultan Mehmed'in Ahmed Paşa'yı câriyelerinden Tütü adlı bir kadınla evlendirdiğini ve bu evlilikten bir kızı olduğunu, bu kızın da yedi sekiz yaşlarında öldüğünü söylediğini yazmaktadır. Fâtih, Tütü kadına Edirne civarında Etmeççi adlı bir köyü başmamlık* olarak vermiştir.

Divanını II. Bayezid'in emri üzerine tertip eden Ahmed Paşa'nın burada Bayezid için yazmış olduğu sekiz methiye bulunmaktadır. Ali Nihat Tarlan tarafından yayımlanan *Divan*'ına göre, Ahmed Paşa'nın Türkçe şiirleri dışında Arapça ve Farsça şiirleri de vardır. Bunlar içinde bir de Rumca müfred* i bulunmaktadır. Besmelenin fazileti hakkında sekiz beyitlik bir girişle başlayan *Divan*'ın ilk manzumesi, Sultan Bayezid'e övgü ve dua ile sona eren mesnevi tarzında 120 beyitlik münâcâttır. Bunu sırasıyla Hazreti Peygamber'e na't, Emîr Sultan'a (terciibend şeklinde), Şeyh Tâceddin'e, Şeyh Vefâ'ya, Fâtih Sultan Mehmed'e, II. Bayezid'e ve Cem Sultan'a methiyeler takip eder. Fâtih Sultan Mehmed'e yazdığı "kerem" kasidesi ile "benefşe" ve "âb" redifli kasideleri çok meşhurdur. *Divan*'ında 352 gazel, bir murraba, dokuz Arapça manzume, on altı Farsça gazel ve on iki tamamlanmamış şiir ve müfred bulunmaktadır. Arapça, Farsça ve Türkçe toplam yirmi yedi tarihi, kırk sekiz mukatta**'ı ve kırk yedi de müfredi mevcuttur.

Ahmed Paşa'nın divanı üzerinde Davut Zeki Pınar edisyon kritik çalışması yaparak bir mezuniyet tezi hazırlamıştır (İstanbul 1938, *Türkiyat*, nr. 88). Fuad Köprülü'nün de takdirle bahsettiği bu tezde Ahmed Paşa divanının on dört nüshası görülerek bunlar karşılaştırılmıştır. Ali Nihat Tarlan'ın hazırladığı *Ahmed Paşa Divanı*'nda ise on beş nüsha esas alınmıştır. Fakat şurası muhakkaktır ki Ahmed Paşa divanının bunların dışında başka yurt içinde gerekse yurt dışında başka nüshaları da vardır. Meselâ bunlardan Berlin'de bulunan bir nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Reisülküttâb, nr. 959) kayıtlı olup Ahmed Paşa'nın ölümünden üç yıl önce, 899'da (1494) istinsah edilen nüshadan on bir sene evvel yani 888 (1483)

tarihinde istinsah edilmiştir. Bu erken istinsahlar nüshanın önemini gösterdiği kadar, Ahmed Paşa'nın daha hayatta iken sahip olduğu şöhretin de birer delilidir.

Ahmed Paşa'nın hayatından bahseden kaynaklar onun zekâsının keskinliğinde ve nüktedanlığı konusunda birleşmektedirler. *Divan*'ındaki ifadeler de bu görüşleri destekler mahiyettedir. Ahmed Paşa, devrinde "sultânü's-şuarâ" unvanını almış, şiirleri bütün Anadolu ve Rumeli'ye yayılmış, hatta Hüseyin Baykara'nın Herat'taki sarayına kadar ulaşmıştır. Âşık Çelebi'nin rivayetine göre, XV. yüzyılın ünlü Çağatay şairi Ali Şîr Nevâî, II. Bâyezid'e otuz üç gazelini göndermiş, Bâyezid de bunları Ahmed Paşa'ya yollamıştır. Bu şiirlere nazire söyleyen Ahmed Paşa, Nevâî'nin şiirlerinin mükemmeliyete ulaşmasını, Hüseyin Baykara'dan gördüğü ilgiye ve sarayda kendisine verilen öneme bağlayarak nazirelerinden birinde Fâtih'in kendisine gösterdiği alâkanın yeniden gösterilmesi gerektiğine işaret etmiştir. Ah-

med Paşa daha sonra gelen Türk şairlerine kendisini üstat olarak kabul ettirmiştir. Ahmed Paşa'ya nazire yazanlar arasında Resmî, Safî (Cezerî Kasım Paşa), Ahî, Lâmiî, Necâtî, Bâkî gibi şairleri sayabiliriz. Fakat Ahmed Paşa'nın, Nevâî'nin şiirlerini gördükten sonra ona yazdığı nazirelerle şöhret bulduğu, Hasan Çelebi tarafından ve belki de ona dayanarak Nâmîk Kemal, Gibb ve Browne tarafından söyleniyorsa da bu pek tabii asılsız bir iddia olarak kalmaktadır. Zira Nevâî'nin şiirleri II. Bayezid devrinde Anadolu'ya ulaştığında Ahmed Paşa çoktan edebiyat tarihindeki yerini almıştı.

Ahmed Paşa, gerek tezkireciler gerekse XIX. yüzyılın ikinci yarısında Ziyâ Paşa ve Muallim Nâci tarafından Şeyhî ve Necâtî arasında yetişen şairlerin en büyüğü olarak kabul edilmiştir. Bütün bunların yanı sıra Uzun Firdevsî, Câfer Çelebi ve Latîfî, Ahmed Paşa'yı İran edebiyatının basit bir taklitçisi ve aktarmacısı olarak görmüşlerdir. Ahmed Paşa İran şairlerinden Selmân-ı Sâvecî, Kemâl-i Hucendî ve Kâtibî'nin tesirinde kalmış ve onları zaman zaman aynen tercüme etmiştir; ancak Türk şairlerinden Ahmedî, Melîhî, Şeyhî ve Atâî'nin de etkisinde kalmıştır. Hatta hocası olan Melîhî'yi Fâtih Sultan Mehmed'e o takdim etmiş ve saraya kabul edilmesini sağlamıştır. Sehi, Ahmed Paşa'nın *Leylâ vü Mecnûn* adlı bir eseri olduğunu söylüyorsa da bu bir yanlış sonucudur. Zira başka hiçbir kaynaktan böyle bir bilgi rastlanmadığı gibi Sehi de bu eserin ortada olmadığını söylemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Paşa Divanı (nşr. A. Nihat Tarlan), İstanbul 1966; Lâmiî, *Latîfeler* (haz. Yaşar Çalıışkan), İstanbul 1978, s. 121-122, 132; Sehi, *Tezkire* (G. Kut), s. 111; Âşık Çelebi, *Meşâirü's-şuarâ*, vr. 36^a-36^b; Latîfî, *Tezkire*, s. 78; Mecdî, *Şakâik Tercümesi*, s. 218; Kınalızâde, *Tezkire*, I, 134-139; Davut Zeki Pınar, *Bursalı Ahmed Paşa Divanı* (mezuniyet tezi, 1938), *Türkiyat Araştırma Merkezi*, T, nr. 88; Ergun, *Türk Şairleri*, s. 309; M. Götz, *Türkische Handschriften*, Wiesbaden 1968, II, 211; Harun Tolasa, *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973; Muharrem Ergin, "Melîhî", *TDED*, II/1-2 (1948), s. 67-68; M. Fuad Köprülü, "Ahmed Paşa", *İA*, I, 187-192; Halil İnalçık, "Ahmad Pasha", *EL²* (İng.), I, 292.

GÜNAY KUT

AHMED PAŞA, Cezzâr

(bk. CEZZÂR AHMED PAŞA).

Bursalı Ahmed Paşa *Divan*'ının ilk sayfası
(Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 394)

